

Alojz Kraigher:

Pogovor s pribežnikom.

„**H**a, — dragi moj gospod, — stvar je povedana na kratko, nesreča je bila prišla hitro, — a trpljenje je neznansko dolgo!“

„V nogo ste bili ranjeni?“

„V desno stegno mi je bilo treščilo. Kost je bila razdrobljena, koščice so mi trgali iz rane, krvi sem bil izgubil — za pol škafa, gnojilo se mi je več mesecev; — zdaj sem za silo zopet skrpan, a noga mi je krajša, bolečine se oglašajo, trganje ... Da vam povem: — ves sem zanikaren in polomljen!“

„Kako pa vaš je pravzaprav zadela ta nesreča? Vi ste bili župan v okolici?“

„Mleko sem vozil v mesto. Goriški gospod glavar nam je bil ukazal, da ne smemo puščati meščanov na cedilu.“

„Vkljub laškemu bombardiranju?“

„Saj niso zmirom streljali — kanacije! In nikogar nisem imel, da bi ga bil pošiljal z vozičkom. Sicer pa je tako vseeno, bi pa bilo njega udarilo!“

„Vseeno ni!“

„Hahaha, imate prav! No — sredi mesta sem jo iztaknil. Ko sem se zbudil iz nezavesti, mi je brnelo v glavi, žagalo mi je v ušesih in migljalo pred očmi; strašna slabost je bila v meni, bolečina v vsem telesu, v nogi me je skelelo, peklo je in žgalo ... Prenesli so me bili v vojaško bolnico ... Najbolj mučno mi je bilo žaganje v ušesih; in žagalo je dolgo, dolgo ... Potem so me prepeljali v deželno bolnico v Ljubljani. Ko se mi je rana malo pocelila, sem šel v toplice; ko se mi je zopet odprla, nazaj v bolnišnico ... in spet v toplice ... in še zmirom nisem zdrav ...“

„Taka reč se vleče.“

„Žena mi je bila — vkljub prošnjam in rotnju! — doma ostala; — pa so ji poslali Lahi granato v hišo: — goreča streha se je zrušila nad njo in jo pokopala ... In skoraj istočasno so mi ubili sina — nekje v tirolskih hribih ...“

„Hudo vas je zadelo, gospod župan!“

„Mlajši fant služi pri saniteti na Ogrskem; ta mi morda ostane. In četrtinka vina tuintam mi tudi še ostane ...“

„Glavno je humor, gospod župan, — in tudi ta vas ni zapustil.“

„Ni me še zapustil, hvaljen bodi Bog! A poslušajte, dragi moj gospod: — Če se človek na železnici ponesreči, je železniška uprava odgovorna in plača odškodnino. Jaz sem bil ranjen v vojni, sicer nevojak, a bil sem oškodovan po vojni, — in vendar sem moral poravnati sam vse stroške po bolnišnicah in po toplicah; samo onih prvih štirinajst dni sem bil zastoj v vojaški bolnici v Gorici.“

„Ali niste potrkali pri glavarju? — pri odboru za pribežnike? — Morda bi vaš deželni odbor lahko kaj storil!“

„Povsod sem trkal, povsod so me tolažili: — potrpiamo do miru! Ampak — stvar je menda takale: — Vojna je podjetje — kakor je železnica podjetje. In podjetnik je država! Odgovorna je torej vlada. Kaj pravite, ko bi napravil prošnjo, naravnost na ministra?“

„Gospod župan, — vojna je podjetje; a vojna je obenem podjetje Italijanov!“

„To je vseeno, dragi moj gospod! Stvar je jasna — kot na dlani! ... In človek bi se spustil v pravdo! ...“

„Humor vas res še ni zapustil, gospod župan!“

„Lep humor je to, gospod! Dom mi je porušen, iz lastne hiše sem izgnan, z lastne zemlje sem pregnan; preko mojih njiv in skozi moj vinograd je vsekane strelski jarek ... Jaz pa begunim po Ljubljani in sem za napoto in v spotiko vsem tem zanesljivim poštenjakom, ki bi si radi napolnili svoje kašče za hujše čase. Pribežnik je nadloga; pribežnik je berač, ki se mu ogni okoli ogla, da te ne okrade!“

„Pri nas vam torej ne ugaja?“

„Kraj je lep, človek bi se udomačil, tudi zimo bi prenesel; ampak ...“

„Vlaga! Megla!“

„Tudi vlaga in megla; a predvsem: — ljudje! — Veste, — saj jim ne privoščim; ampak: — ko bi poskusili, kako je to, oditi v svet kot zaničevan begunec, brez strehe, brez ognjišča, brez shrambe, brez vrta, — z golimi rokami, s par posteljnjaki, z drobnim šopkom bankovcev ... ko bi poskusili, kako je to, — brez doma, odvisen od usmiljenja, od gostoljubnosti - negostoljubnosti, — morda bi jim bilo žal, da so nas sprejeli kot vsiljivce, kot nepridiprave, ki jim izpred ust požro, kar je bilo njim namenjeno! Veste, — brez bridkosti! — bratov nismo našli, kjer smo jih iskali! Tujci smo, v domovini tujci!“

„Treba razumeti: — naši ljudje so se bali stradanja, sami so se pripravljali na izgnanstvo!“

„In zato so si na tak način iskali zasluženja?“

„V vojni živimo! Krutost in brezsrčnost vladata. Skrb za lastno glavo, za lastni trebuh je človeku prva. Nič ni čudnega, da je v teh časih tudi dobrodušni Kranjec neusmiljen in sebičen.“

„Vse razumem, vse razumem . . . Glavno je humor, ste rekli! In naši ljudje ga imajo. Vkljub tem razmeram so se vrgli za zaslužkom, nekateri so se tukaj naselili in se hočejo udomaćiti. Pozabili so na svoj pravi dom in ne mislijo na povrnitev.“

„Samo začasno vendar. In prav imajo! Človek naj izrabi svoje sile, naj dela in naj služi, dokler more in koder more!“

„Kdor nima zemlje, dragi moj gospod! Kdor ni pustil duše — v svoji zemlji! Kaj pa posestnik? Kaj pa kmet?“

„Vi ste govorili o humorju!“

„Ali ni humor, če se odrečem domačiji, če jo prepustim sovražniku?“

„Lep humor, če obrnem hrbet domovini!“

„To je obup, gospod! Zdaj sva skupaj! Kako sem se prepiral z našimi ljudmi! — Nikdar in nikoli! Moj je dom tam doli pri Gorici in moj ostane! Ko bi si ga moral s kanonom zopet pridobiti, — dobro, pa s kanonom! Če mi polomijo še drugo nogo, naj mi jo polomijo; a od svoje zemlje ne odstopim niti pesti prsti. Moja bo po vojni kot je bila moja prej! In tam umrjem, kjer sem se rodil in kjer sem delal v potu svojega obraza in kjer sem ostarel, — če je božja volja!“

„Vi imate upanje, da ostanejo naši oni kraji?“

„Morajo ostati! Od pamtiveka so bili naši, kdo nam jih sme ukrasti? — Naj pride do miru, — boste videli: — kakor pričvrčijo murni iz svojih skrivališč, ko posije solnce, tako se bodo vračali slovenski gospodarji na svoja rodna tla! Še večja ljubezen do užaljene in oskrunjene naše grude; še večji bo pogum za vztrajanje; še večje bo zaupanje v bodočnost! Zdaj živimo v vicah preiskušnje in očiščevanja; zdaj spoznavamo, kako nam ni življenja razun tam, kjer smo doma!“

„V trpljenju raste človek!“

„V trpljenju raste tudi narod! — In poglejte Nemce! Narod, ki je dozorel, ne pozna okov in ne pozna mejâ. Po vseh kotičkih širne monarhije so razpršeni, po vsem svetu so razkropljeni, a povsod vedó kdo so, povsod ostanejo, kar so. In zdaj dozorevajo vsi narodi! Tudi mi zorimo in dozorimo! Kjerkoli bomo in kakorkoli bomo, — mi bomo mi! Ponosnejši, zavednejši in samozavestnejši, — bolj zaupljivi v svojo moč in v svojo žilavost, vkljub vsem prepirom, nesporazumljenjem in bratskim grehom bolj edini kot smo bili prej, — pa naj nas usoda magari razčveti, bolj bomo združeni kot smo bili kdaj!“

„In združenje je naše geslo!“

„Združenje je geslo!“

(Pisano leto 1916.)